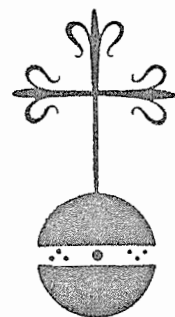

E r b o v n í
k n í Ź k a

n a r o k 1 9 3 7

V y d a l Ř á d v P r a z e

Dvojí kritika dnešní heraldiky.

Karel Schwarzenberg.

Co zaráží každého heraldika, je vzláštní nepoměr mezi studiem heraldiky a jejím použitím. Znaky dnes, pravda, nemají oné funkce jako v 14.–15. století, kdy společenský, právní, ba politický život byl s heraldikou úzce spjat a heraldické znalosti patřily k nutné řemeslné průpravě malířského umění. I při tom však je znaků a odznaků na nich závislých užíváno hodně často, a právě v životě státním mají heraldické symboly důležitý úkol. Není samozřejmé, že umělci, pověřeni státními úkoly v tomto ohledu, osvojí si pravidla heraldiky, a naopak, že lidé bez heraldického zájmu se zdrží znakové tvorby.

Všimněme si několika známých případů veřejné heraldické tvorby posledních let; začneme díly méně zdařilými.

Nejnepěknější oficiální lev je na pětikorunách: zvíře nohaté, s tlustým, avšak holým ocasem. K němu se druží lev na menších mincích. Jeho hlava je příliš přirozená a ocas nepěkný, ale nohy přímo strašné. Nejsou to tlapy heraldického lva (trojlist s drápy) nýbrž ohromná chodidla spíše medvědího tvaru, nasazená na neforemných údech se štětičkami na stehenním kloubu.

Nejrozšířenějšího oficiálního lva vytvořil prof. Kysela. Ani tuto kresbu nelze chváliti. Ploská hlava se špičatým nosem, nachýlená vpřed, bez krku, nemá nic

lvího; horní končetiny jsou nataženy nemotorně kupředu, zadní nohy pak jsou příliš dlouhé v poměru k celku, jejich celý obrys a srst neodpovídá starým vzorům, a nejhorší je, že obě chodidla stojí na stejné úrovni, čímž pravá noha se nezvykle natahuje. Ohon je nasazen příliš vysoko a štítek na prsou bývá někdy zakryt jednotlivými kučery hřívy, což je nepřipustný naturalism.

Dílem téhož umělce jsou také nové znaky v katedrále svatovítské. Natěračsky provedené znaky pod triforium nezapadají dobře do okruhu znaků krále Ferdinanda. Za to veliký, mosaikový znak celostátní v příčné lodi má barvy chvalitebně přitlumené, kresba však není dokonalá. Lvové jsou zase příliš nohatí, mají vzhůru obrácené, špičaté nosíky; orlice mají malé hlavičky a obrysy kresby nejsou nijak znatelné.

Chyba Kyselova lva ruší ostatně mnoho jinak zdařilých děl, neboť tento lev se stal jakýmsi vzorcem. Dlouhé, nemotorné nohy má lev na znaku Štefanikova pomníku, i lvi mnoha plukovních praporů.

Podobně není dokonalý lev řádu Bílého lva, o nedbalé kresbě Válečného kříže nemluví.

Smutným příkladem úpadku jsou stokoruny. Neboť na rubu »Hradčan« býval docela hezký lev; ale jak už příslovečně lepší je nepřítelem dobrého, byl nahrazen kresbou, k níž se umělec dokázaně připravoval studiem skutečného lva! (Lev přirozený! Ať nás trestá příroda!)

Líbí se nám státní znak na desetikorunách; jen proč je střední štítek tak čtvercový? Ovšem že lev má pak

zase dlouhé zadní nohy. Lvi štítonoši na státní pečeti trpí vzrůstem ohonů, které připomínají spíše trsy špenátu; a proč nejde nápis pěkně dokola?

Ještě se musím zabývatí jedním z nejpodivnějších nápadů heraldického umění československého, a to je užití znaků v Památníku Odboje. Sama myšlenka, jednu síň vyzdobit státním znakem a druhou vzorcem ze zemských znaků, je jistě pěkná. Ale tvůrci si neuvědomili, že podstatnou částí heraldické krásy je barva; a co učinili? V jedné síni s velice energickou barevnou výzdobou – červeně a zlato – zasadili hlíněné dlaždičky se zemskými znaky. Tyto se tedy úplně ztrácí. A velký znak byl vyřešen ještě podivněji. Ke znaku, pravíme, patří barva; to ovšem platí, pokud hmota toho kterého uměleckého díla vůbec barevnou výzdobu připouští. Jiná hmota ovšem vyžaduje zpracování sochařského, plastického. Na velké kamenné stěně měli tedy umělci dvojí možnost: provést znak barevný (malba, mosaika) nebo vypuklý; možno však provést i znak plastický a obarvený. Co se stalo? Kamenná stěna byla uhlazena, a do ní tenkými, byť pozlacenými črtami vryty obrysy znaku. Kdyby aspoň zlato bylo užito štědře, na př. všechny figury pozlacené, mohlo býti dosaženo mohutného kresebného dojmu, i kdyby nebyl odpovídající hmotě. Takto byl stvořen pouhý stín, jakési ektoplasma znaku. Chceme-li nyní probrati díla zcela zdařilá, zúží se náš rozhled znamenitě. Dodejme však, že vypuklý lev na plošině téhož Památníku je pěkný.

Krásný je městský znak pražský, provedený z kovu naproti staroměstskému sv. Mikuláši.

Slušný (ovšem směšně umístěný) je lev na stropě holdovací síně vedle Matyášovy brány na Hradě Pražském.

Dokonalý konečně, a vši chvály, všeho napodobení a rozšíření hodný je velký státní znak na rubu Šejnostových medailí s reliefy obou presidentů republiky. Krásně se připodobuje ke starým vzorům, podobně jako pamětní deska na budově zemského soudu.

Na Nechlebově portretu presidenta Masaryka je rovněž velmi pěkné zobrazení velkého znaku v pozadí.

Nikdo, zejména moderní umělec ve svobodném státě, není nucen znaky tvořiti; odhodlá-li se kdo zasáhnouti do tohoto výlučně tradičního umění, možno, ba nutno žádati, aby zanechal pokusů a uměleckých hledisek neheraldických, a připojil se k tradici.

Heraldické zásady se nevztahují výlučně na znaky samotné, nýbrž i na jiné odznaky; heraldika, jak jsme v předešlé E. k. vyložili, není než soustavnou naukou o viditelných a tedy vhodných odznacích. Tam jsme také probrali jeden předmět, spadající pod vládu heraldiky, řádová znamení. Všimněme si nyní praporů.

Prapory jsou věc heraldická prostě proto, že nahrazují znaky. Znak a prapor nelze od sebe oddělit: někdy znamení na praporu přešlo na štít (a toho nejslavnějším příkladem je říšský orel), ve středověku se

jinak znamení ze štítu pravidelně kladlo na korouhev. Kladlo se tam původně nezměněné, a často vidíme spojení helmy, štítu a korouhve v některých erbovních knihách; tak korouhve za štítem dosud užívají knížata z Waldburgu.

Znamení, přeneseného ze štítu na prapor dodnes užívá Rakousko, Švýcarsko, Gdansk, Island a San Domingo.

Některá knížata však brzy dala na svůj prapor jiné znamení heraldická. Angličtí králové vzali rudý kříž sv. Jiří, Skotsko, Burgund a později Rusko kříž sv. Ondřeje, Dánsko křížový prapor spadlý prý s nebe. Také jednotlivá knížata, zvláště na západě, zdobila prapory svými osobními devisami a odznaky (badges) a tak vznikla pomalu značná rozmanitost. Rozmanitá byla i pravidla o tvarech praporů.

Vždy ovšem šlo o to, aby prapor byl pokud možno jednodušší nežli znak. Nejjednodušší, (nejprostší náhražka znaku) je ovšem prapor, rozdělený v barvách znaku čili v barvách země nebo rodu.

Tyto barvy se původně a nejjednodušeji určí tím, že se položí barva znamení navrch, barva štítu vespod. Aby nebylo příliš mnoho praporů sobě podobných, lze buď přidati třetí barvu ze štítu nebo rozdělit prapor svisle.

Lze také na prapor rozdělený v barvách štítu dát odznak. Ale nelze na prapor rozdělený v barvách štítu položit opět štít, jak to dnes bohužel činí mnoho států, dokonce evropských. Jsou pro to sice staré

příklady, ale zůstává protismyslem spojení věc a její náhrada; dále se tím ničí účelnost: znak na takovém praporu je příliš malý, prostota barevného rozdělení je porušena přidáním štítu a zřetelnost mizí.

Je však přípustno, ač neradno, položit štít na prapor, který, nemaje znakových barev, je samostatným znamením. Příklady: francouzský znak na bílém praporu bourbonském, italský štít na národní trikoloře. Naprosto nepřipustno však je: 1. opakovat znak na praporu vícekrát (ruské plukovní prapory) neboť tím se přímo zvrací požadavek zřetelnosti, 2. vyšít na prapor znak s helmou, pláštěm nebo dokonce štítonoši. To znamená: mrhatí místem, jehož mělo být užito k většímu, zřetelnějšímu znázornění znaku a zneuznati význam těchto spíše plastických honosných kusů, které na vlajícím sukně jsou zcela nevhodné. Dodejme, že i nápisy je lépe šetřit – špatně se uplatní. – Ovšem tu mluvíme o praporech, které mají být prakticky t. j. na vzduchu používány; pro jednotlivou slavnost lze napnouti na dráty výšivku jakéhokoli obsahu, stačí si ostatně (ovšem až na počátku 16. století) dovoluvali dosti mnoho.

Upozorniti dlužno, že mezi vlajkou, která má vláti na lodním, či věžním stožáru, a mezi praporem, který je nesen na žerdi, činí účelnost tento rozdíl: vlajka je delší než vyšší (3 : 2) prapor však, má-li se dobře nésti, budiž čtvercový, případně cípatý, anebo vyšší než širší, ač-li nejde o korouhvičky podobné stuhám.

Špice žerdi nemá být příliš přetěžována ozdobami.

Nyní ve světle těchto zásad popatřme na československé prapory.

Modrý trojhran ve státní vlajce není ani nějakým samostatným odznakem, ani obvyklým dělením praporu (vedle ČSR má podobný trojhran jedině Zájordaní) ani dělením štítu (ač to tvrdí důvodová zpráva dotyčného zákona) v české heraldice obvyklým. Ježto pak světlemodré barvy nelze z technických důvodů užití, dostává prapor s modrým klínem smutný jakýsi ráz. (Sousedství dvou stejně sytých barev, modré a červené, samo je už velmi nepříjemné; obě barvy vlastně splývají v neforemný obrazec, nad kterým svítí jen bílý lichoběžník, cípem připoutaný k žerdi). Dvojice barev je k dekorativním účelům vždy vhodnější. Jestliže slovenské barvy jsou bílá, modrá a červená (což nemohu vědět) a jestliže bylo proto nutno modrou barvu připojit k českému historickému praporu (což, připouštím, zasahuje mimo obor heraldiky) pak bylo nejvhodnější řešení užívané v legiích i po jejich návratu, které má autoritu Štefanikovu: modrá obruba kolem historických barev. Bylo to jednodušší, heraldicky lepší, nerušilo to tradiční obraz, spojený s národním životem. – Také se nám nelíbí úřední státní barvy: červená, bílá, a úzká modrá; kombinace bez dějinného významu. Národním citu lépe odpovídá pořadí slovanské trikolory.

Plukovní prapory jsou správně vyšity státním znakem; tvar jezdeckých korouhví ovšem vznikl nepochopením tvaru středověké korouhve (Sturmflagge,

pendón) a je veľmi nepěkný. Druhá strana praporů je příliš prázdná; městský znak někdy není vhodně proveden, ba ani obrácen vpřed (k žerdi). Za vlajku válečných lodí měl být vzat rovněž státní znak; kombinace státní vlajky s malým státním znakem, předepsaná pro dělové čluny, je heraldicky zcela nemožná. Vyložili jsme, že znak na praporu jej nahrazujícím nemá smyslu a není vzhledný. Bohužel je to dnes častá chyba.

Vůbec se nám nelíbí presidentská vlajka. Místo prostého opakování štítu velkého znaku byl do velkého bílého pole vsazen znak i se štítonoši, a kolem dána obruba z trojúhelníků, bezvýznamné napodobení rakouské císařské vlajky. Správnou osobní vlajku má na př. anglický král.

Úplně pak musíme odsouditi prapor hradní stráže, který nám ukazuje panorama Hradčan a má věru ráz spíše spolkový než vojenský.

Divíme se, proč při tvoření plukovních praporů nebylo – až na několik výjimek – hleděno ke starým vzorům. Staré znaky a prapory jsou účelné a tím i krásné.

Znak zvolenského župana Donča.

Alexander Húščava.

Zvolenský župan Donč bol jednou z tých význačných osobností stredovekého Uhorska, ktoré svojou pomocou dopomohly Karlovi Robertovi zlomiť odpor strany Matúša Trenčianskeho a upevniť vladársku moc nového Anjouovca na uhorskom tróne.¹⁾ Udatnosť v bojoch, neobyčajne veľké vzdelanie a bystrosť, ktorú Donč osvedčil v početných zahraničných posolstvách i osobných radách na kral'ovskom dvore, dňa 23. októbra 1327 primaly konečne kral'a Karla Roberta k tomu, aby svojho verného župana odmenil takým vyznamenaním, akého nebol v tom čase účastný ani jediný uhorský zeman.²⁾ Toto vyznamenanie uplatnilo svoj vliv i na vývoj Dončovho znaku a preto je prirodzené, že bolo predmetom početných uhorských heraldických štúdií.³⁾

Prv, než sa budeme zaoberať rozborom uvedeného vyznamenania z r. 1327, treba poznamenať, že o Dončovu rodinnú príslušnosť (a v tejto súvislosti tiež o znak rodiny Dončovej) sa viedly dlhé genealogické spory.⁴⁾ Najnovšie štúdie z tohoto odboru nás však presvedčily, že Dončova príslušnosť k rodu Balassovcov je nesporná.⁵⁾ Tento fakt treba vyzdvihnúť, lebo má veľký význam pre štúdium Dončovho znaku a pre rozbor otázky, akého vyznamenania sa dostalo Dončovi listinou kral'a Karla Roberta zo dňa 23. októbra 1327.

Z Dončovho príbuzenstva v našej štúdii treba plnú pozornosť venovať iba jeho strýcovi Demeterovi, ktorý bol županom zvolenským, bratislavským a šarišským.⁶⁾ Znak tohoto Demetera, strýca Dončovho, sa totiž okrem nepatrných úchyliiek úplne shoduje so znakom župana Donča, ktorý po prvý raz publikuje už *Siebmacher*.⁷⁾ Pravda, pri uvádzaní tejto obdoby nemáme na mysli znak úplný, ale iba niektoré z jeho podstatných súčastí, totiž štít so znamením.

Pri rozbere otázky, ako vyznamenal kráľ Karol Robert svojho župana listinou zo dňa 23. októbra 1327, treba sa zaoberať predovšetkým jej vecným rozborom. K vôli lepšiemu sledovaniu otázky znova uverejňujeme celú listinu in extenso podľa faksimile, ktoré sa nachodí v práci *Pórovej*:⁸⁾

23. októbra 1327.

Kráľ Karol Robert polepšuje znak zvolenského župana Donča.

Poškodený perg. orig. so zbytkami privesenej pečati v Országos levéltár v Budapešti.

Nagy Imre, *Codex diplom. Hungaricus Andegavensis* (skratka C. H.). Budapest 1881, sväz. II., str. 336-337, č. 298. Pór Antal a Schönherr Gyula, *Az Anjou ház és örökösei* (skratka: A. H.). Budapest 1895, str. 666, č. II - na str. 139 faksimile. Áldásy Antal, *A magyar nemzeti múzeum könyvtárának címereslevelei*. Budapest 1904, sväz I, str. 4 (regist).

V A. H. je pokus o diplomatické vydanie textu. Skratky sú rozvedené v guľatých zátvorkách. Konce riadkov však nie sú vyzna-

čené vždy presne a okrem toho na niekoľkých miestach je chybné čítané text. Datum regestu v C. H. je prevedené chybné. Listinu publikujeme podľa faksimile v A. H.

Karolus, dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie,^{a)} Gallicie,^{b)} Lodomerie, Cumanie, Bulgarieque rex, princeps Sallernitanus et Honoris ac Montis Sancti Angeli dominus,^{c)} dilecto^{d)} sibi et^{e)} fideli magistro Donch, comiti de Zoly,^{f)} 1) (salut)em et omne bonum. Inter obsequencium virtutes pure fidei constancia obtinet principatum tanto excellencioribus premiis confovenda a principibus, quanto alta^{g)} principum sublimitas indurabilis potestatis comparagine subditorum pure fidei constancia sollidatur; et sicut auri nitore cetera metallorum genera splendorem suscipiunt, sic virtutes singule fidei puritate clarescunt. Hinc est, quod quia te dilectissime comes in fidelitatis^{h)} devocione precipuumⁱ⁾ habemus et constantem invenimus et tue fidelitatis constanciam ad nostram exaltacionem et honorem in nostris serviciis laudabilium semper exhibitione operum monstrasti,^{j)} qua pro tua persona apud nostram excellenciam iugiter perorante, licet militaris honoris, quem tue probitatis florida acquisivit iuventus, tibi non desit strennuitas, tamen, ut ipsius tue^{k)} militaris strennuitatis insignia iuxta tuum votum premencioribus nostri favoris clarificemus auspiciis, presenti tibi privilegio annuentes in perpetuum duximus concedendum, quod quocienscumque^{l)} nos cum nostris hostibus personale inimus conflictum, tu tue perso-

ne arma et armorum quelibet insignia detectiva, atque cristam et vexillum habeas et induas deaurata et sive puro per^{m)} omnia accendas in auro. Et si quemcumqueⁿ⁾ vel quoscumque^{o)} milites similia tuis armis et armorum detectivis ferentes militaria insignia seu arma aurea aut deaurata intrap^{p)} nostri regiminis atque dici-
onis reperieris, ipsi milites tibi qu^{q)} cedant et huiusmodi sua arma et armorum detectiva insignia deaurata^{r)} militaria exponant, tuque eadem ab ipsis auferendi sine contradiccione aliqua plenam a nobis concessam habeas ubique potestatem. In cuius rei testimonium presentes tibi concessimus litteras dupplicis novi et autentici sigilli nostri munimine^{r)} roboratas.^{s)}

Datum per manus discreti viri magistri Andre, prepositi ecclesie Albensis et aule nostre vicecancellarii, dilecti et fidelis nostri, anno domini millesimo^{t)} trecentesimo septimo (sic), decimo kalendas^{u)} Novembris, regni nostri anno similiter vicesimo septimo.

a) A. H. - „Servie”. b) V orig. - „Gallacie”. c) C. H. - celá intulácia okrem „Karolus” a „rex” chýba. d) V orig. - „dillecto”. e) Na faksimile nejasné: „sibive”? f) A. H. - „Zoly(um)”. g) Na faksimile nejasné: „alio”? h) V orig. - „in fidelitate”. i) C. H. - A. H. „principium”. j) C. H. - „mostrassi”. k) V orig. - „tui”. l) C. H. - „quocinescunque”. m) C. H. - „per” chýba. n) C. H. - A. H. - „quemcunque”. o) C. H. - „quoscunque”. p) A. H. - „ntra”. qu) A. H. - „milite stibi”. r) A. H. - „nurnimine”. s) C. H. - „In cuius rei... (až po) ...roboratas” vynechané. t) C. H. - „Millesimo”. u) A. H. - „Kalendas”.

r) Zvolen.

Vidno teda, že listina kráľa Karla Roberta po úvodnom protokole prechádza k oceneniu Dončovej statočnosti, oddanosti a vernosti voči prvému uhorskému Anjouovcovi a k vyzdvihnutiu služieb, ktoré tento župan preukázal kráľovskému dvoru. Karol Robert sa obracia ďalej v priamom oslovení na Donča a za jeho vernosť a statočnosť odmeňuje ho tým, že každý raz, keď sa kral’ osobne účastní bojov proti nepriateľovi, môže svoje „...arma et armorum quelibet insignia detectiva, atque cristam et vexillum habeas et induas deaurata et sive puro per omnia accendas in auro...”. Je teda jasné, že v tomto bode tkvie vlastný právny obsah listiny, ktorý pri riešení otázky Dončovho znaku má zvláštny význam. Preto práve túto časť listiny musíme podrobiť štúdiu. A tu našu pozornosť upútajú predovšetkým slová „...arma et armorum quelibet insignia detectiva...”. *Ladislav Zolnay* v najnovšej svojej štúdií o Dončovi sa zaoberá aj jeho znakom a ukazuje na to, že pod pojmom „arma et armorum insignia” treba rozumieť v prvom rade zbrane a nie znak,⁹⁾ ako na to vraj upozornil už *Ghycy*.¹⁰⁾ Takto formulovaný názor *Zolnayho* zdá sa nám trocha nepresný a to tým skôr, že nepovažujeme za dosť vhodné pojem „arma” (ktorý sa nachodí v našej listine) doslovne vykladať v smysle vojenských zbraní. Je síce nesporné, že stredoveký pojem znaku súvisí s vojenskou zbraňou (zbrojom),¹¹⁾ ale práve táto súznačnosť oboch pojmov ukazuje, že pod pojmom „arma” v našom prípade možno rozumieť aj štít, ako jednu z hlavných súčastí Dončovho znaku.

Je totiž nesporné, že všetky zmeny na znaku prechádzajú súčasne i na vojenskú výzbroj jeho majiteľa a naopak – zmeny na vojenskej výzbroji uplatňujú svoj vliv na zmenu znakových súčastí (hlavne štítu a klenotu). I keby sme teraz prijali názor *Zolnayho*, že v Dončovom prípade skutočne ide skôr o výzbroj než o znak, nemožno zamietnuť pravdepodobnosť, že Donč toto jedinečné vyznamenanie zo zbraní aplikoval i na svoj znak. Možnosť tohoto výkladu podporuje aj vecný doplnok v tejže listine Karla Roberta zo dňa 23. októbra 1327. Hovorí sa tu totiž nie len o Dončovom štíte (arma), ale aj o „... armorum quelibet insignia detectiva...”. Podľa nášho názoru pojem „insignia detectiva” možno totiž viazať k heroltským a obecným figurám, ktoré pokrývajú štít Dončkovho znaku. Z našich predchádzajúcich výkladov je teda jasné, že pod „... arma et armorum quelibet insignia detectiva...” možno rozumieť Dončov štít, ako aj heroltské a obecné figury tohoto štítu.

V ďalšej časti našej listiny, ktorú práve rozoberáme, sa hovorí, že Donč má mať „... cristam et vexillum...”. Je teraz otázka, ako treba chápať pojem „crista”. Na tento problém najlepšiu odpoveď dáva iná (o rok staršia) listina prvého uhorského Anjouovca z r. 1326, ktorá je najstaršou známou listinou v Uhorsku, v ktorej sa hovorí o znaku. V tejto listine kráľ Karol Robert dovoľuje Mikulášovi, synovi Imrichovmu, zlatom obtiahnúť „... cristam... que vulgo Cymer dicitur...”.¹²⁾ Už z tejto zprávy sa dá súdiť, že ide o heraldickú ozdo-

bu prilby, teda o klenot. Dokazuje to konečne i ďalší jeho popis, ktorý sa nachodí v tejže listine kráľa Karla Roberta z r. 1326. Podľa slov listiny Mikulášov klenot má byť vyhotovený „... in forma avis scilicet falkonis aurei, habentis distensas blaveas alas, sub quibus folia deaurata in modum herbe, vulgo Luhere¹³⁾ dicte, pendent, super cuius falkonis nasum viridis ramusculus erectus existit folia habens aurea...”.¹⁴⁾ Z tohoto výkladu je teda úplne jasné, že v danom prípade ide o klenot a per analogiam sa dá súdiť, že i pod pojmom „crista” v Dončovskej listine z r. 1327 treba rozumieť ozdobu prilby.

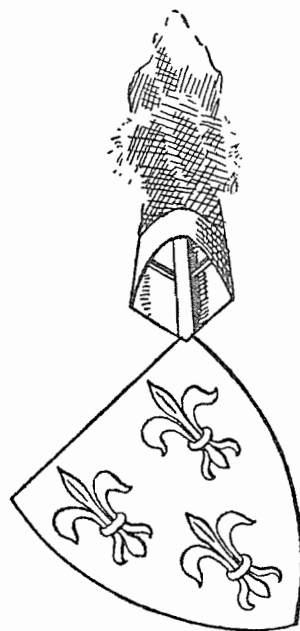
Pojem „vexillum”, podľa nášho názoru, nepotrebuje ďalšieho výkladu. Možno pod ním rozumieť pol'né znamenie, pod ktorým Donč, ako župan zvolenský (neskôr komárňanský) shromažďoval a do boja viedol svojich bojovníkov, teda – korúhev, ako poznávací znak vodcu.

Treba ešte poznamenať, že kráľ Karol Robert v našej listine dovoľuje Dončovi, aby si vyhotovil všetky uvedené hlavné súčasti znaku i korúhev buď z čistého zlata, alebo aby ich obtiahol zlatom. A tu je príčina, prečo vyššie hovoríme o „vyznamenaní”, udelenom Dončovi vi prvým uhorským Anjouovcom. Vieme totiž, že v čase vydania listiny Karla Roberta z r. 1327 zlatá barva, pre svoj krásny lesk, bola považovaná za najvznešenejšiu barvu.¹⁵⁾ Povolenie užívania tejto farby v znaku plným právom považujeme teda za vyznamenanie, ktorým bol Donč odmenený za vernosť voči korune.

Že skutočne ide o vyznamenanie vysvitá i z ďalších slov tejže listiny, v ktorej Karol Robert výslovne poznamenáva, že uvedené už pozlatenie znakových súčastí a korúhve viaže jedine k Dončovej osobe. A v ďalšej časti tejže listiny udeľuje Dončovi právo odňatia štítu, klenotu (prilby) a korúhve od tých zemanov, ktorí by užívali podobného zlateného (alebo zlatého) štítu, klenotu a korúhve. Vecný obsah listiny kráľa Karla Roberta zo dňa 23. októbra 1327 nevylučuje teda možnosť, že v nej ide o Dončov štít (jeho heroltské a obecné figury), klenot a korúhev. Je teraz otázka, do akého druhu listín možno zaradiť tento dôležitý diplom kráľa Karla Roberta.

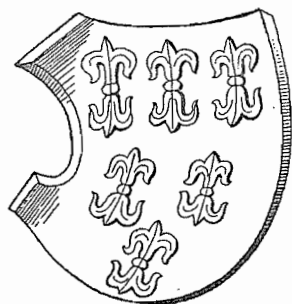
Naša listina nesporne patrí medzi najvýznamnejšie kusy uhorského heraldického štúdia. Je totiž jednou z najstarších známych listín v Uhorsku (najstaršia, ako sme ukázali vyššie, pochodí z r. 1326), ktoré hovoria o znaku. Väčšina uhorských heraldikov považuje našu listinu za armale.¹⁶⁾ Najnovšie však *Szentpétery* správne upozornil na to, že listinu kráľa Karla Roberta zo dňa 23. októbra 1327 nemožno považovať za armale, lebo neobsahuje ani darovanie znaku, ani jeho úplný popis.¹⁷⁾ Tento fakt je nesmierne dôležitý pri rozbere Dončovho znaku. Predovšetkým treba len súhlasiť s názorom, že v danom prípade nejde o armale, a že teda Dončovi r. 1327 nebol udelený znak. Plynie z toho dôsledok, že Donč v naznačenom čase (ba i pred ním) užíval nejakého znaku, ktorý listinou kráľa Karla Roberta zo dňa 23. októbra 1327 bol *polepšený* zme-

Dončov znak podľa Csomu.

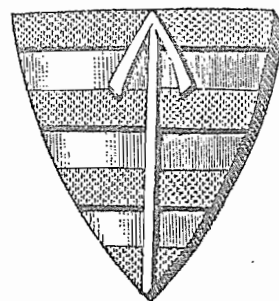
nou bariev. Doterajšie výsledky našej štúdie nás presvedčili o tom, že táto zmena bariev sa môže dotýkať heroltských i obecných figúr, klenotu a prirodzene tiež korúhve.

Po zistení tejto skutočnosti vynoruje sa nám otázka, akého znaku užíval Donč pred i po jeho polepšení r. 1327. Na tento problém sa pokúša odpovedať *Arnold Ipolyi*.¹⁸⁾ Pri popise starobylého kostolíka v Sásovej upozorňuje totiž na tam sa nachodiaci znak so šiestimi ľaliami (3:2:1), ktorý považuje za znak Dončov. *Ipolyi*

Dončov znak podľa Ipolyiho.

pre podporu svojho názoru neuvádza prísne vedeckých dôvodov. Prišiel k nemu proste tým, že zakladateľ a sásovského kostola — Mikuláša zo Sásovej — stotožňuje s Dončovým synom Mikulášom a uvedený znak jednoducho pripisuje Dončovi. Takto formulovaný názor *Ipolyiho* prijíma potom väčšina uhorských heraldikov, ktorí sa zaoberali Dončovým znakom.¹⁹⁾ Najnovšie však *Ladislav Zolnay*, v svojej znamenitej štúdii o Dončovi, správne poukazuje na neudržateľnosť tohoto názoru.²⁰⁾ *Zolnay* predovšetkým ukazuje na to, že názor o Dončovom znaku, ktorý sa vraj nachodí v sásovskom kostole, sa nedá ničím podopreť a vyvracia ďalej stotožnenie Mikuláša zo Sásovej (ktorý bol potomkom banskobystrického rychtára Ondreja Heinczmanna) s Mikulášom, synom Dončovým. Na tomto mieste treba ešte poznamenať, že to bol práve *Ladislav Zolnay*, ktorý v spomenutej štúdii prvý raz upozornil na to, že Donč užíval znaku, ktorý už r. 1894 uverejnil *Siebmacher*.²¹⁾ Avšak ani *Zolnay* si ne-

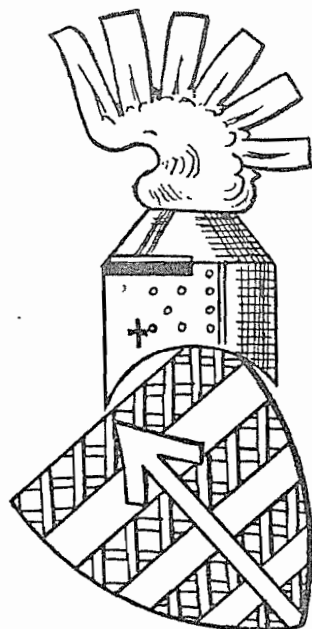

Demeterov znak podľa Nyáryho.

položil otázku, ako vyzeral Dončov znak po jeho polepšení dňa 23. októbra 1327.

Vyššie sme už upozornili na to, že pri riešení otázky Dončovho znaku výdatne môžeme použiť výsledkov najnovších genealogických štúdií o Dončovej rodine. Poukázali sme už aj na to, že Donč pochodí z rodu Ballassovcov a že jeho strýcom bol Demeter, župan zvolenský, šarišský a bratislavský. Znak tohoto Demetera sa dochoval na pečati z r. 1299, ktorej vyobrazenie podáva *Nyáry*.²²⁾ Znak na Demetrovej pečati nie je však úplný, lebo nemá ani prilbu, ani klenot. Na trojhrannom mrežovanom (?) štíte sú tri brvná v polovici preťaté kolmo postaveným šípm (strelou), ktorý sa hrotom dotýka horného okraju štítu.²³⁾

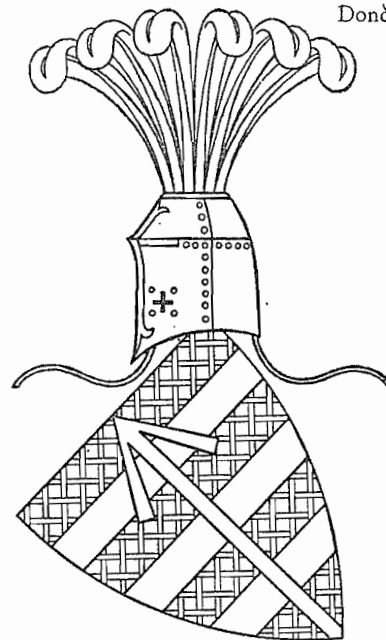
Keď si teraz srovnáme popísaný Demeterov znak so znakom jeho synovca Donča (ktorý na uvedenom mieste publikuje *Siebmacher*), vysvitne nepopierateľná podobnosť v heroltských a obecných figurách oboch znakov. Dončov znak je však úplný, lebo okrem štítu

Dončov znak podľa Siebmachera.

má aj prilbu a klenot. Podľa *Siebmacherovej* publikácie²⁴⁾ Dončov znak obsahuje tieto hlavné súčasti: Na pravú stranu naklonený²⁵⁾ trojhranný mrežovaný štít s tromi brvnami, v polovici preťatý kolmo postaveným šípom, ktorý sa hrotom dotýka horného okraja štítu. Vidíme teda, že heroltské a obecné figury Dončovho znaku sa úplne shodujú s popísaným štítom Demeterovým. Táto podobnosť, pravda, dá sa vysvetliť jedine spomenutou už príbuznosťou ich majiteľov.

Dončov znak, ako sme už videli vyššie, okrem už po-

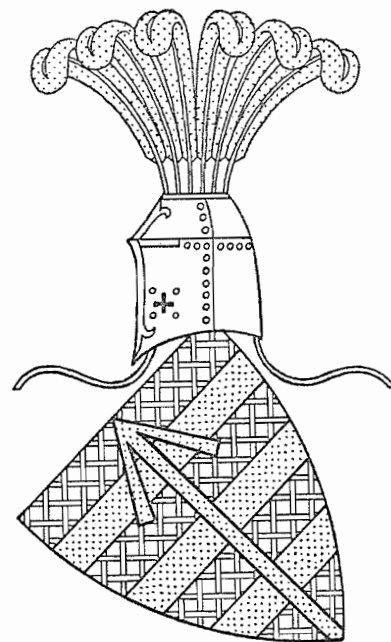
Dončov znak pred polepšením.

písaného štítu obsahuje aj prilbu a klenot. Prilba je kbelíkovitá, spočíva na ľavom hornom rohu štítu a pozerá na pravú stranu. Jej heraldickou ozdobou je klenot, ktorý sa neshoduje so znamením na štíte a nie je teda odvodený od znaku. Je to úplne samostatný pomocný klenot, pozostávajúci (podľa *Siebmacherovho* popisu)²⁶⁾ zo šiestich odstrihnutých kohútich pier. Keď však srovnáme *Siebmacherov* popis Dončovho klenotu s jeho vyobrazením²⁷⁾ môžeme konštatovať, že sa vyobrazenie neshoduje s jeho popisom. Vyobrazenie

predstavuje totiž úplne sa kryjúce štylizované složené krídla so šiestimi perami.²⁸⁾ Vieme, že heraldika pod krídlami v tomto čase obyčajne rozumie krídla orlie, ktoré sa niekedy menujú tiež krídlami supími. Z tohoto hľadiska by sme teda mohli považovať *Siebmacherom* vyobrazený Dončov klenot za štylizované krídla orlie. Zdá sa však, že klenotom Dončovho znaku nebolo krídlo, ale šesť pštrosích pier, ktoré sa nachodia na jeho prstenovej pečati, publikovanej *Nyárym*.²⁹⁾

Z našich doterajších výkladov o tomto zaujímavom znaku teda vyplýva, že Dončov znak, pred jeho polepením dňa 23. októbra 1327, vyzeral asi takto: Na pravú stranu naklonený trojhranný mrežovaný štít s tromi brvnami, v polovici preťatými kolmo postaveným šípom, ktorý sa hrotom dotýka horného okraju štítu. Na pravo pozerajúca kbelíkovitá prilba spočíva na ľavom hornom rohu štítu a ozdobená je šiestimi pštrosími perami. Považujeme však za potrebné upozorniť na to, že v tomto Dončovom znaku nepoznáme farbu znamenia a klenotu.

Keď teraz shrnieme všetky naše doterajšie poznatky, plynúce z výkladu listiny kráľa Karla Roberta zo dňa 23. októbra 1327, urobíme si o Dončovom polepšenom znaku nasledujúci obraz: Zvolenský župan Donč pred 23. októbrom 1327 užíval znaku, ktorého popis sme podali vyššie. Tohoto dňa však kráľ Karol Robert, v snahe odmeniť služby svojho verného župana, polepšil jeho znak tým, že neznámu nám farbu heroltských i obecných figúr, ako i farvu klenotu na jeho

Dončov polepšený znak.

znaku zmenil na farvu zlatú. Od tohoto dňa javí sa nám teda Dončov znak v tejto podobe: Trojhranný mrežovaný štít s tromi zlatými brvnami, v polovici preťatými kolmo postaveným zlatým šípom, ktorý sa hrotom dotýka horného okraju štítu. Na pravo pozerajúca kbelíkovitá prilba spočíva na ľavom hornom rohu štítu a ozdobená je šiestimi zlatými pštrosími perami.

Na koniec poznamenávame, že naša štúdia nechce definitívne riešiť problém Dončovho znaku. Považu-

jeme ju iba za pokus o výklad listiny zo dňa 23. októbra 1327, ktorou kráľ Karol Robert polepšil Dončov znak. Je to teda príspevok, ktorý sa historizovaním pokúša rekonštruovať Dončov znak po jeho polepšení r. 1327. Avšak definitívne riešenie tohoto zaujímavého problému by mohla priniesť jedine Dončova pečať, na ktorej by bol zachovaný úplný znak tohoto mocného prívrženca prvého uhorského Anjouovca.

Poznámky.

¹⁾ Srovnaj k tomu: Alexander Húščava, *Zvolenský župan Donč zradcom Matúša Trenčianskeho?* „Bratislava“, časopis pre výskum Slovenska a Podkarpatskej Rusi, IX (1935), str. 350-367. Ocenenie Dončovho významu v tomto smere: Ivan Houdek, *Kto bol majster Donč?* Slovenské pohľady, XLVIII (1931), str. 35-42. Zolnay László, *Donch mesters és a Balassák ösei.* „Turul“, A magyar heraldikai és genealogiai társaság közlönye, LI (1937), str. 22-39.

²⁾ Listinu uverejnil Nagy Imre, *Codex diplom. Hungaricus Andegavensis.* Budapest 1881, sväz. II., str. 336-337, č. 298. V regeste má však chybné prevedené datum – 24. novembra miesto správneho 23. októbra – ktoré prešlo potom i do literatúry. Viď: Csoma József, *Az első magán czimer – adományozások.* „Turul“, XVIII (1900), str. 2. Csoma József, *A magyar heraldika korszakai.* Budapest 1913, str. 31. Áldásy Antal, *Cimertan.* Budapest 1923, str. 42. Kempelen Béla, *Magyar nemes családok.* Budapest 1912, sväz. III, str. 365 – chybné prevádza datum listiny na 28. október. Okrem Nagya listinu publikuje tiež Pór Antal a Schönherr Gyula, *Az Anjou ház*

és örökösei. Budapest 1895, str. 666, č. II (v regeste má chybné datum – 24. okt.). Faksimile listiny viď – Pór Antal a Schönherr Gyula, *tamže*, str. 139 (taktiež s chybným dátom – 24. okt.).

³⁾ Zolnay László, *tamže*. Tu je sobraná i literatúra k nadhodnej otázke.

⁴⁾ Alexander Húščava, *tamže*. Zolnay László, *tamže*.

⁵⁾ Viď predchádzajúcu poznámku.

⁶⁾ Zolnay László, *tamže*.

⁷⁾ Siebmacher J., (*Wappenbuch*), *Der Adel von Ungarn sammt den Nebenländern der St. Stephans-Krone (Supplementband).* Nürnberg 1894, tabula 27.

⁸⁾ Pór Antal a Schönherr Gyula, *tamže*, str. 139.

⁹⁾ Zolnay László, *tamže*, str. 37.

¹⁰⁾ Ghycy Pál, *Dancs mester, az aranyos vitéz.* „Turul“ XLVIII (1934), str. 77-78.

¹¹⁾ Timon Ákos, *Magyar alkotmány – és jogtörténetét különös tekintettel a nyugati államok jogfejlődésére.* Budapest 1916 (piate vydanie), str. 576.

¹²⁾ Listinu publikuje Fejérpataky László, *A. XIV. századi czimer-adomány.* „Turul“ XIX (1901), str. 98-99. K pojmu „crista“, okrem uvedeného srovnaj tiež: Tagányi Károly, *A beszerkezeti szószerdet kulturtörténeti jelentősége.* Századok XXVII (1893), str. 310-312.

¹³⁾ Maďarsky – čatelina.

¹⁴⁾ Fejérpataky László, *A XIV. századi czimer-adomány.* Tamže, str. 98-99.

¹⁵⁾ Dnes, pravda, v heraldike nie je rozdiel medzi farbami. K významu zlatej farvy v prvej polovici XIV. storočia srovnaj: Csoma József, *Az első magán czimer-adományozások.* Tamže, str. 3.

¹⁶⁾ Csoma József, *A magyar heraldika korszakai.* Budapest 1913,

str. 31. Csoma József, *Az első magán czimer-adományozások*. Tamže, str. 2. Áldásy Antal, *A magyar nemzeti múzeum könyvtárának címereslevelei*. Budapest 1904, I, str. 4.

¹⁷⁾ Szentpétery Imre, *Magyar oklevéltan*. Budapest 1930, str. 205.

¹⁸⁾ Ipolyi Arnold, *A beszercebányai egyházi műemlékek története és helyreállítása*. Budapest 1878, str. 27–29.

¹⁹⁾ Nyáry Albert, *A heraldika vezérfonala*. Budapest 1886, str. 140. Czoma József, *Az első magán czimer-adományozások*. Tamže, str. 2. Fejérpataky László, *A XIV. századi czimer-adomány*. Tamže, str. 97–104. Fejérpataky László, *Monumenta Hungariae heraldica*. Budapest 1901, I, str. 9–10. Csoma József, *A magyar heraldika korszakai*, str. 31–32. Timon Ákos, tamže, str. 578. Áldásy Antal, *Címertan*, str. 42. Ghycy Pál, tamže, str. 77–78.

²⁰⁾ Zolnay László, tamže.

²¹⁾ Siebmacher J., tamže. Okrem dôvodov, ktoré proti názoru Ipolyiho uvádza Zolnay proti totožnosti sásovského znaku so znakom Dončovým svedčí aj neskoršia architektúra kostola a v nemalej miere tiež neskoršia podoba údajného Dončovho štítu.

²²⁾ Nyáry Albert, tamže, str. 49 a tabula III, č. 25. Srovnaj tiež Pór Antal a Schönherr Gyula, tamže, str. 53. Zdá sa, že šípište je tu operené. Nie je teda vylúčené, že aj šípište v Dončovom znaku bolo operené.

²³⁾ Nyáry Albert, tamže. Na faksimile pečati je holé neoperené šípište (vretenište). Nyáry ho však popisuje, ako operené. Treba tu ešte poznamenať, že Demeter pred r. 1299 užíval aj iného znaku. Srovnaj k tomu Zolnay László, tamže, str. 37. Nagy Imre, *Codex diplom. Hungaricus Andegavensis*. Budapest 1887, sväz. V, str. 371, č. 221.

²⁴⁾ Siebmacher J., tamže, tabula 27.

²⁵⁾ Zolnay László, tamže, str. 37 popisuje Dončov, znak podľa Siebmachera, nedopatrením však hovorí, že štít je naklonený na ľavú stranu.

²⁶⁾ Siebmacher J., tamže, str. 42–43. V popise znaku pod b) hovorí iba o šiestich perach.

²⁷⁾ Siebmacher J., tamže, tabula 27.

²⁸⁾ Nemôžu to byť kohútie perá, pretože tieto sú vždy čierne. Zolnay László, tamže, str. 37 prijíma však názor Siebmacherov, keďže klenot považuje za šesťbrkové odstrihnuté kohútie krídlo. Ghycy Pál, tamže, str. 78 hovorí, že sú to perá pávie.

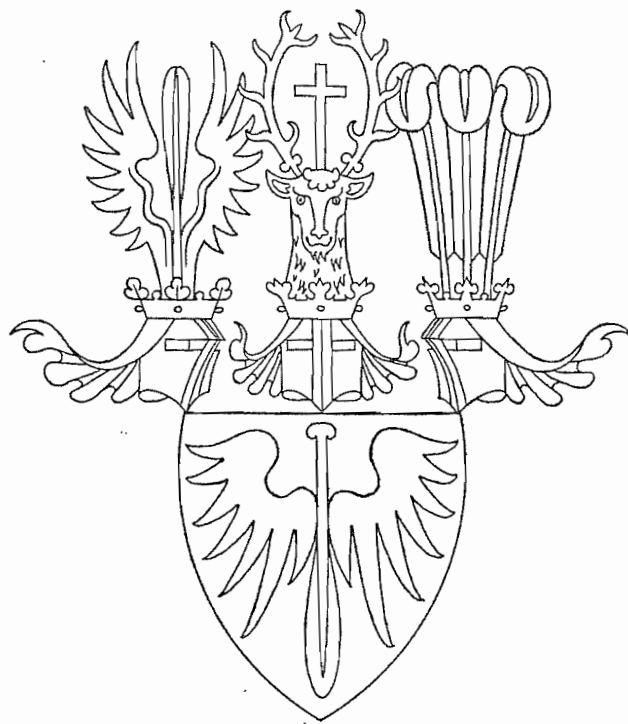
²⁹⁾ Nyáry Albert, tamže, str. 63. V popise pečati hovorí Nyáry, že klenotom je šesť pštrosích pier, ale na vyobrazení je ich iba päť.

Znak Vojtěcha Lanny.

Bohumír Lifka.

29. května 1936 bylo tomu sto let, co se narodil v Čtyřech Dvorech u Čes. Budějovic český průmyslník, podnikatel staveb a mecenáš umění Vojtěch svobodný pán Lanna. 24. září 1937 by bylo 70 let jeho jedinému synu JUDru Vojtěchovi Františkovi Josefovi svob. pánu Lannovi, zemřelému před dvanácti lety a 14. III. 1937 uplynulo dvacet let od smrti jeho nejstaršího vnuka Viléma, svob. pána Enisa z Atteru a Iveagh, na válečném poli.

Vojtěch Lanna, jenž je nám typickým osudem nobilitovaného selfmademana, jehož rodina po krátké slávě veřejně mizí nenávratně do nejtiššího soukromí a ztrácí živé nositele jména, přenechávajíc jeho zvuk a štít čistý českým dějinám uměleckým a hospodářským, zatím co firemní společnost zvedá toto jméno jako záštitu do svého pojmenování, byl povýšen do stavu šlechtického rozhodnutím císařovým z 24. II. 1868 a na základě diplomu z 1. VI. 1868, daného ve Vídni, v němž František Josef I. propůjčuje rakouský stav rytířský a znak vdově po loďaři Josefíně Lannové a jejím dětem Vojtěchovi a Filipíně pro řád Železné koruny III. třídy, jímž byl vyznamenán jejich zemřelý manžel a otec Vojtěch Lanna. (Šlechtický archiv rakouského ministerstva vnitra; Akta dvorské kanceláře. Sr. Genealog. Taschenbuch der adeligen Häuser Österreichs IV. Wien 1910 až 11., s. 247-249.) Podle císařského rozhodnutí z 27.

IX. 1907 a diplomu z 23. III. 1908 daného ve Vídni byl pak Vojtěch rytíř Lanna povýšen do rakouského stavu svobodných pánů a jeho znak byl polepšen.

Znak Lannův je zajímavý příklad jednoduchého a výrazného znamení pro veřejné zásluhy. Sto let práce otce a syna na Vltavě a Labi, obou českých řekách, překlenovaných Lannovou firmou mosty a přehradami,

je zde vtěleno obrazně do štítu, který je mistrnou ukázkou novodobé heraldické invence a tvořivosti. Jeho dekorativní a praktické užití bylo také několikerým vděčným úkolem pro znamenité české výtvarníky.

Je to původně zlaté lodní veslo, po obou stranách rozprostřené zlatě okřídlené, postavené v modrém poli jakoby stavební pilota. Nad štítem dva korunované kolčí helmy s modrozlatými přikryvadly. Na prvním jako klenot zlaté veslo, na prostřeném zlatém křídle vestavené po způsobu piloty. Na druhém tři pštrosí péra, modré mezi oběma zlatými. Při polepšení znaku r. 1908 nebyl štít změněn, ale korunován baronskou korunkou s třemi korunovanými kolčími helmy. První a třetí mají tvar dřívějších, prostřední, s modrozlatými pokryvadly, má hlavu a parohy zlatého jelena sv. Huberta.

Lanna, jenž nosil též marianitskou hodnost vysokého řádu Německých rytířů (sr. Rangs-Liste und Personal-Status des Deutschen Ritterordens für das Jahr 1884, s. 67.), jako milovník a sběratel umění užíval svého erbu především na dílech uměleckých jako poznačení svého vlastnictví. Josef Mánes vytvořil pro svého přítele a mecenáše překrásný užitkový lístek, první české moderní exlibris, s líbezným dětáčkem, naháčkem, který si hraje s knížkami a nad tímto výjevem umístil štít s erbem. Dřevoryt, v díle Mánesově dosud blíže nepovšimnutý, o jehož datování do r. 1868, právě na základě znaku, zasloužil se specialista pro praktickou knižní heraldiku, vyjadřovanou exlibris a supra-

libros, Dr. Jaromír Malý, byl opravdu užíván a knížky s tímto exlibris vyskytují se v mnohém českém soukromém sběratelském i veřejném knihovním majetku od doby aukce odborné umělecko-historické knihovny Lannovy v září 1912 v Berlíně (Kunstwissenschaftliche Bibliothek des $\dagger$ Freiherrn Adalbert von Lanna, Prag. Katalog. R. Lepke's Kunst-Auctions Haus, 4°, 1667 čís.)

V Umělecko-průmyslovém museu v Praze, jehož světová sbírka skla je z valné části Lannovým odkazem, setkává se návštěvník s dvojí vysoce uměleckou aplikací Lannova znaku. Na schodišti padne každému vystupujícímu chodci do oka krásné malované okno, věnované Lannou r. 1900 při otevření novostavby musea. Mezi českým a německým dedikačním nápisem pod figurou dívky je vymalován v renaissanční kartuši Lannův znak. V interiéru umístěná Lannova busta, vy-modelovaná v l. 1908-1910 Josefem Václavem Myslbekem, má na soklu při vavřínové větévce naznačen znakový štít.

Pietním památníkem, věnovaným Lannovu průmyslovému budovatelství v českých zemích, je velký sborník z péra Ing. Th. Žákavce, vydaný počátkem roku 1937 společností „Lanna“ v Praze (4°, 347 s., 214 obr.).

Lannův znak žije dnes už jen v alianci se znaky dvou rodů, rakouských svobodných pánů Trauttenbergů a jihočeských pánů Enisů z Atteru a Iveagh v Lažanech a v Meranu.

Erby zrušených klášterů řádu sv. Benedikta v Čechách.

P. Josaphat Ostrowski O. S. B.

V Čechách byla tato opatství řádu sv. Benedikta:

I.) Opatství benediktinů:

Břevnov - Broumov, Ostrov, Sázava, Opatovice, Kladruby, Vilémov, Postoloprty, Litomyšl, Hradiště, Želiv, Podlažice, Emauzy v Praze, Sv. Ambrože a Sv. Mikuláše rovněž v Praze.

II.) Opatství benediktinek:

Sv. Jiří na Hradě pražském, Teplice a klášter sv. Ducha v Praze a sv. Gabriela, přeložený roku 1920 z Prahy do Bertholdsteninu ve Štýrsku.

Ze všech těchto klášterů, z nichž skoro každý měl filiálky nebo podružné domy, zbyla v Čechách jen opatství Břevnovsko - Broumovské a Emauzské.

Jsou tři doby v dějinách zániku českých klášterů benediktinských. V první přešla některá opatství, původně pro benediktiny založená, v držení řeholí mladších, v druhé došlo k násilnému ničení klášterů v době válek husitských, ve třetí konečně zrušeny byly poslední řeholní domy sv. Benedikta suchou cestou úřední za Josefa II. - Brzo po založení byly některé kláštery benediktinské odevzdány řeholníkům řádů novějších. 1.) Do Litomyšle, opatství založeného roku 1098 knížetem Břetislavem, přivedl Vladislav II. r. 1145

kanovníky řádu premonstrátského. 2.) Biskup Daniel z Prahy uvedl premonstráty do Želiva, založeného r. 1139 knížetem Soběslavem. 3.) Hradiště nebo Mnichovo Hradiště, založené v druhé polovici XII. století pány z Wartenberka, bylo odevzdáno mnichům cistercienským r. 1177. Čas, po který tyto kláštery náležely řádu sv. Benedikta jest tak krátký a doba jich zrušení tak vzdálená, že se nezachoval žádný dokument, opatřený pečeti klášterními tak, abychom mohli přesně popsati jejich erby. Ale ani jména svatých patronů nelze s bezpečností zjistiti, neboť nové řády často zasvětily své klášterní kostely patronům jiným. Nelze proto ani rekonstruovati znaky konventní, které pravděpodobně nesly obrazy světců, pod jejichž ochranou tyto zaniklé řeholní domy žily.

V první čtvrti XV. věku téměř všechny kláštery v Čechách a v zemích sousedních vyvrátili a zničili Husité. Několik opatství nikdy už nebylo obnoveno: Opatovice, Vilémov, Postoloprty, Podlažice, Sv. Ambrož v Praze, opatství jeptišek benediktinských v Teplicích a u sv. Ducha v Praze. Pečetě těchto klášterů nejsou jen vyobrazení jejich patronů; kláštery v Čechách nepřijaly až do té doby znaky heraldické, vyjímaje Břevnov, Opatovice (znak opata) a klášter sv. Jiří na Hradě pražském.

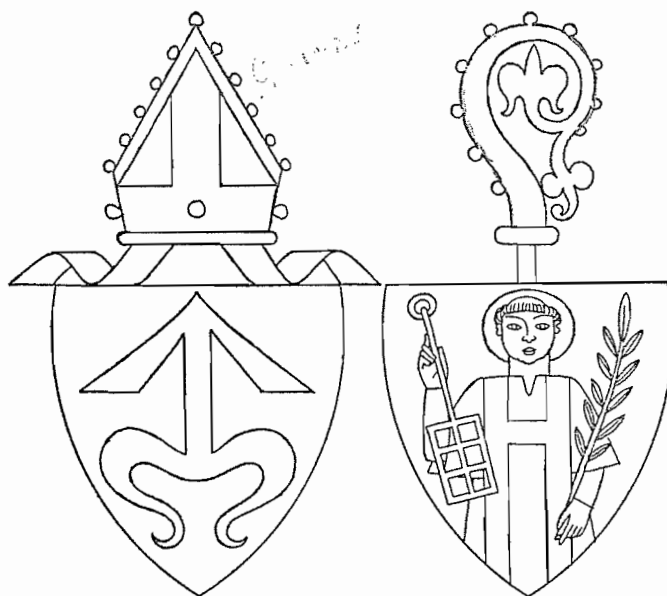
Z nařízení císaře Josefa II., provedeného v letech 1782-85 došlo k poslednímu velikému rušení klášterů v Čechách. V této době zmizela opatství sv. Jana pod Skalou, v Sázavě, v Kladrubech, u sv. Mikuláše v Praze

jakož i převorství Bezděz (závislé na opatství Emauzském) a Police (závislé na opatství Břevnovsko - Broumovském) a panenské opatství sv. Jiří v Praze.

1.) Opatství Opatovické na Labi bylo založeno ke cti sv. Vavřince králem Vratislavem r. 1086, který na Břevnově závislý starý dům proměnil ve veliký monastýr. Vyvrácen byl Husity r. 1420. Konvent uchýlil se do Středy ve Slezsku, představení jeho však nesli dále hodnost opatů z Opatovic. Zachovalo se jenom málo pečeti tohoto monastýru, mezi nimi pečeť konventu z první poloviny XIV. stol., s obrazem sv. Vavřince mučedníka a pečeť opatská z roku 1431, se znakem řečeným „odřivous“. V Čechách i v Polsku objevuje se v rodových znacích stříbrný odřivous (zavinutá střela) na červeném štítě. Lze předpokládati, že znak opatů kláštera opatovického byl podobně zbarven.

2.) Opatství Vilémov u Čáslavě bylo založeno ke cti sv. Apoštolů Petra a Pavla hrabaty ze Sulzbachu, příbuzných královny Rejčky, manželky Vladislava I., kolem r. 1120. Vyvráceno bylo Husity r. 1421. Mniši uchýlili se na Moravu do dependence Vilémova Uherčic, kde se konvent udržel až do r. 1531. Pečetě konventní i opatské, jež unikly zkáze, jsou vesměs ozdobeny obrazem sv. Petra a Pavla.

3.) Opatství v Postoloprtech na Ohři u Žatce bylo založeno koncem XI. nebo začátkem XII. století a zasvěceno Panně Marii. Vyvráceno bylo Husity r. 1420.

Na listinách tohoto konventu zachovalo se několik pečeti s obrazem Matky Boží s Dítěm v náručí. Pečetě opatů v Postoloprtech ozdobeny jsou postavou opata s mitrou na hlavě.

4.) Opatství Podlažice u Chrudimě bylo založeno r. 1159 pánem Vrbatou. Opatové měli privilegium mitry. Klášter byl vyvrácen Husity r. 1421. Kostel, kdysi opatský, nyní závislý na kostelu v Chrasti u Chrudimě, má za patronku sv. Markétu, pannu a mučednici. Žádná listina s pečetí kláštera podlažického nebyla dosud nalezena.

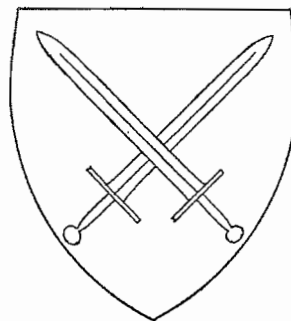

*Opatství
Ostrov a sv. Jan.*

5.) Opatství sv. Ambrože v Praze spolu s opatstvím Emauzským bylo založeno Karlem IV., který povolal z Milána benediktinské mnichy obřadu ambrosiánského a ubytoval je v klášteře v Celetné ulici; klášter ten zanikl v husitských bouřích r. 1419 nebo 1420. Žádný znak opatství sv. Ambrože v Praze se nezachoval.

6.) Opatství jeptišek v Teplicích, zasvěcené sv. Janu Křtiteli, bylo založeno Jitkou, manželkou Vladislava II., krále českého. Husité je zničili r. 1426. Dějepisec B. Píter, vypravuje o této události, dokládá, že abatyše a jeptišky byly svrženy z oken kláštera. Jediná pečeť, jež se zachovala, nese obraz sv. Jana s božským Beránkem v náručí.

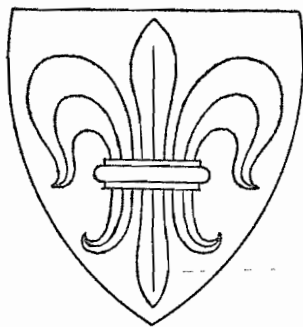
7.) Opatství jeptišek benediktinských pod dvojím jménem Milosrdenství Božího a sv. Ducha, bylo založeno v Praze biskupem Janem z Olomouce za pomoci zbožného měšťana Mikuláše Rokycanského r. 1346. Toto opatství bylo závislé na opatství sv. Jiří na Hradě pražském, odkud přišly první jeptišky. Husité je však

vyhnali r. 1419 a následujícího roku byl klášter zničen. Kostel sv. Ducha sloužil nějaký čas kultu utrakvistickému, později byl navrácen opatství sv. Jiří. Klášter již nebyl nikdy obnoven. Pečeť tohoto konventu ozdobeny jsou obrazem Krista bičovaného.

8.) Opatství Ostrov bylo založeno na ostrůvku Sázavy r. 999 knížetem Boleslavem II. Pobožným. Husité je zničili r. 1420, avšak mnichům podařilo se usídliti v klášterním domě závislém na původním klášteře – v Sv. Janě pod Skalou. Od té doby přijalo opatství jméno „Ostrov a Sv. Jan pod Skalou“. Četné pečete a jiné zachované dokumenty kláštera ukazují nám dva erby. Na prvním, používaném konventem, spatřujeme obraz sv. Jana. Opatí Ostrova, občanského původu, užívali od XVII. století společný znak opatský: na stříbrném štítu přirozená hlava vlčí.

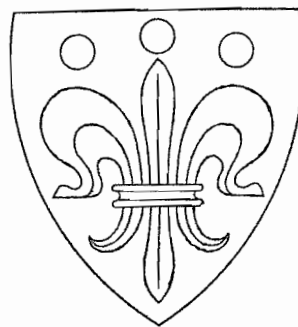
9.) Opatství Sázavské bylo založeno knížetem Oldřichem kolem r. 1032 na místě, kde kdysi žil poustev-

Kladruhy

ník sv. Prokop, později první opat kláštera. (Zemřel r. 1053 a byl prohlášen za svatého r. 1204). Sázava byla vyplněna Husity 1420. Je pravděpodobno, že někteří mniši navrátili se do kláštera před koncem XV. století. Opatství bylo obnoveno mnichy z Břevnova, z nichž několik stalo se postupně opaty na Sázavě. Klášter byl zrušen Josefem II. r. 1785. Z dob předhusitských zůstala nám jen jediná pečeť konventu z počátku XIV. století, znázorňující oba patrony monastýru: svatého Jana Křtitele a Prokopa. Od znovuzřízení opatství v století šestnáctém objevují se dva znaky na pečetích. Konvent používá pečetě: na zlatém štítě obraz Matky Boží v bílém šatě, oděné modrým pláštěm, s Božským Dítěm v náručí; v patě štítu kráčející lev. Opati užívají buď znaku konventního nebo společného erbu opatského: dvou skřížených mečů na štítě.

10.) Opatství v Kladrubech bylo založeno knížetem Svatoplukem r. 1108. Husité pod vedením Jana Žižky r. 1421 klášter zničili. Byl však mnichy znovuzřízen

*Jr. Mikuláš
Staroměstský*

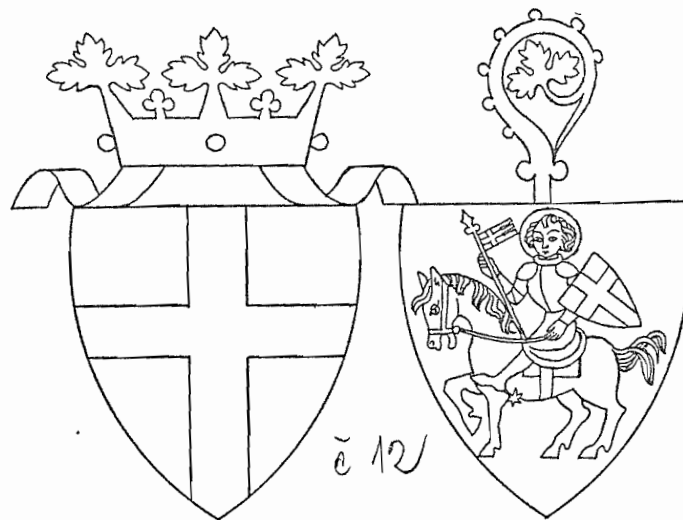
a trval až do r. 1785, kdy byl Josefem II. zrušen. Pečetě konventu doby předhusitské, z nichž se zachovaly tři typy, nesou obraz Matky Boží. Nejstarší, pravděpodobně z dvanáctého století, znázorňuje ji s rukama pozdvíženými, v postoji „orante“, připomínajícím ikonografii byzantinskou. Jest to vůbec nejstarší pečeť benediktinská v Čechách. Druhé dva typy z XIII. až XIV. století nesou obraz Panny Marie sedící s Jezulátkem v náručí. Po restauraci monastýru objevuje se znovu tento znak samotný nebo se lvem kráčejícím v patě štítu. Opati z Kladrub měli od XVI. století společný znak opatský: na červeném štítě stříbrnou lilii.

11.) Opatství sv. Mikuláše na Starém městě pražském bylo založeno jako útočiště pro mnichy emauzské, když r. 1635 byl monastýr jejich postoupen Rudolfem II. benediktinům, povoláním z Motzerratu ve Španělsku. Poslední opat „Slovanský“ – jak tehdy byl nazýván – Adam Benedikt Bavorovský, stal se prvním opatem svatoňikulášským. Opatství bylo zrušeno r. 1785

Josefem II. Konvent kláštera užíval ve svých pečetích obrazu svého patrona sv. Mikuláše, kdežto opati občanského původu měli společný erb opatský: na červeném štítě stříbrnou lilii provázenou třemi stříbrnými koulemi (symbol sv. Mikuláše).

12.) Opatství jeptišek benediktinských u sv. Jiří na Hradě pražském je nejstarší ze všech klášterů v Čechách. Bylo založeno knížetem Boleslavem II. Pobožným r. 973. Abatyše měla titul princezny a právo nositi korunu, uloženou dnes v pokladu velebného sv. Víta v Praze. Měla také privilegium, pravděpodobně jediné na světě: korunovati společně s arcibiskupem pražským českou královnu. Monastýr byl vyplněn avšak nikoliv zničen Husity r. 1421. Josef II. zrušil klášter r. 1782. Všechny pečete konventu sv. Jiří nesou jezdeckou figuru tohoto světce, někdy také s kopím v ruce a štítem na levém rameni; kopí bývá ozdobeno praporem s křížem. Tento kříž klade se někdy na střední, srdeční štítek velkého, čtvrceného štítu opatství, který v prvním a čtvrtém poli nese erb monastýru (sv. Jiří), v druhém a třetím poli rodový znak abatyší. Prvý štít kláštera sv. Jiří je stříbrný s červeným heroltským štítem, druhý štít červený nese obraz sv. Jiří na koni s kopím ozdobeným stříbrným praporem s červeným křížem v pravici a se štítem opakujícím figuru na praporci zavěšeným na levém rameni.

(Autor doufá, že se mu podaří nalézt ještě jiné památky, aby mohl znovu vydati podrobnější pojednání o erbech a původních barvách znaků.)

Popis barev znaků benediktinských opatství v Ostrově, na Sázavě a v Kladrubech pořízen jest podle barevných erbů v kapli arcibiskupského paláce na Hradě pražském, z r. 1599, popis barev znaku sv. Mikuláše v Praze podle staré rytiny v Národním museu, a popis znaku kláštera svatojirského na Hradě pražském podle passionálu abatyše Kunhuty Přemyslovny z počátku XIV. století.

Všechny ostatní klášterní opatské znaky jsou popsány podle dochovaných pečetí, a proto nebylo možné přesně určit jejich barvy.

Poznámka redakce: Lze se domnívati, že konventy klášterní zpravidla užívaly ve svých pečetích figur sva-

tých patronů klášterních chrámů. Nejsou to znaky v heraldickém smyslu; tvary a barvy jejich nejsou nijak ustáleny a jen atributy světců jim propůjčují určité výraznosti. S erbem opatským tvoří však úplný znak klášterní. Takový znak tvoří obyčejně dva štíty: pravý nese erb opatský, levý konventní. Nad štítem znaku opatského spočívá infule, za štít znaku konventního klade se opatská berla. – Tak byl nakreslen znak kláštera opatovického. Z ostatních klášterních znaků, v předcházejícím pojednání popsaných, jsou otištěny jen neosobní heraldické znaky opatů. Znaky opatství panenských bývají ozdobovány jen berlou. Berla může být vložena mezi oba štíty znaku, nebo vyniká nad jediným štítem rozpolceným nebo čtvrceným, který v přednějších polích nese erb abatyši v ostatních znak konventu. Vyjimku činí znak kláštera svatojirského, který je utvořen podle obvyklých erbovních pravidel klášterů mužských; jen místo infule klade se na znakový štít abatyše koruna.

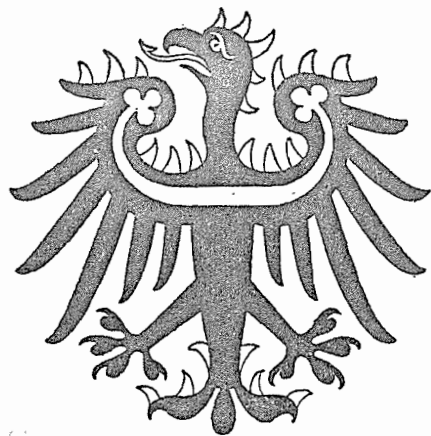
Znaky a pečete farních úřadů.

Břetislav Štorm.

Zachovaly se sice starobylé a krásné pečetní matrice farních a děkanských úřadů, ale těch se dnes už málokde užívá. Místo těžkého kovového pečetidla s rytým obrazem patrona chrámu, třímají dnes duchovní správcové jiné znamení své úřední moci: měkké kaučukové razítko, bezcitně vyhotovené nejbližším živnostníkem, s jednoduchou legendou, která jen někdy obklopuje obrázek, často špatný a nejasný. Kaučukové razítko hoví si zpravidla na polštářku napuštěném odpornou fialovou tekutinou. Taková farní „pečeť“ ve všem dokonale podobá se razítku kteréhokoliv berního úřadu. Berní správa však dobře ví, jak zvýšiti pochmůrnost svých výměrů: nejen papír a tisk, ale i razítko nese stopy děsivé a zdrcující velebnosti. Tak se konečně sluší a patří na součást velikého stroje, obsluhovaného bezejmennými úředníky.

Faráři však nejsou úředníky: doposud mají svá jména, jsou svrchovanými duchovními pány své osady, která také má své určité jméno; především však má své jméno světec, jeho oltář a kostel. Kostel, fara a osada mají také svou společnou minulost.

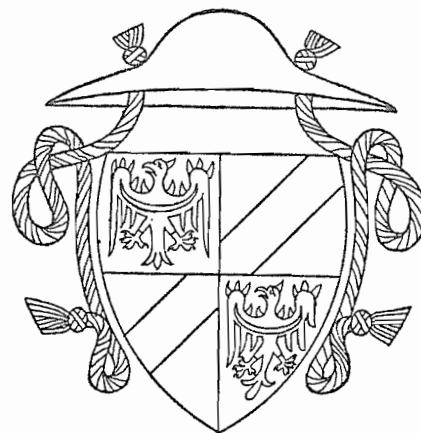
Kněz třímá svou farní pečeť, úředník své měkké razítko. Úředník razítkuje své spisy ve jménu tajuplné moci úřední; přitiskne-li farář svou pečeť, činí tak ze své moci vlastní: pečetí před světem svědectví o udě-

lených svátostech, rozdělených z moci, kterou zakladatel církve dal apoštolům a jejich nástupcům. Nerazítkuje výměry, které lze obcházeti, ale pečeti svědectví o narození, sňatku nebo smrti. Moc jeho pečeti je velká.

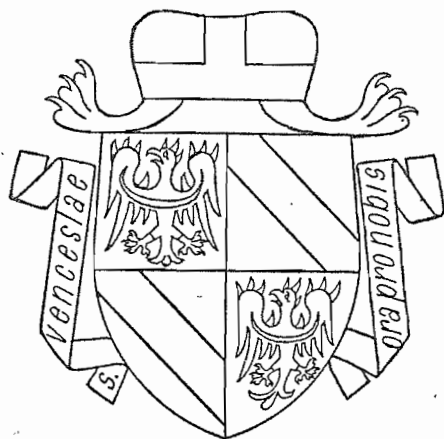
V dokonalém řádu má být velikost, sláva a moc odeděna v přiměřené roucho zevní; má nésti znamení svého významu a místa.

Zevním odznakem moci duchovního správce osady je jeho pečeť. Tato pečeť má nésti znamení, která jasně a výrazně připomínají svatého patrona osady. Atribut, znak nebo obraz patrona může být doprovázen nebo doplněn obrazem kostela nebo znaky osob, které jsou s farním kostelem spjatý právem patronátním, společným soužitím, nebo zasáhly v dějinách farní osady vynikajícím činem.

Lze tedy stanovit několik hlavních příkladů tvaru farní pečete: 1. Znak nebo atribut svatého ochránce osady. – 2. Znak nebo atribut s obrazem světce. – 3. Znak nebo atribut spojený se znakem patrona kostela. – 4. Znak nebo atribut spojený se znakem sídla fary. – 5. Znak nebo atribut spojený s atributem nebo znakem kněze nebo pána, kteří v dějinách fary vynikli životem nebo činy. – 6. Znak nebo atribut s obrazem farního kostela nebo jiné vynikající architektury, plastiky nebo obrazu.

V jakých obměnách lze vytvořit farní pečeť, ukáže teprve živý příklad. Farní kostel ve Voticích je zasvěcen sv. Václavu. Atributem (nebo také podle podání znakem) sv. Václava je stříbrný štít s černou plamenitou orlicí. Podle předcházejícího rozvrhu může tedy pečeť farního úřadu nésti: 1. Orlici. – 2. Orlici s obra-

zem sv. Václava. – 3. Orlicí v prvním a čtvrtém poli čtvrceného štítu, do druhého a třetího pole může být vložen znak arcibiskupství - v černém poli zlaté břevno, (arcibiskup pražský uděluje beneficium) nebo znak patrona (Dr. Antonín Podlaha v Posvátných místech, díl VI. str. 178 poznamenává, že „patronátní právo na ten čas odpočívá”). – 4. Orlicí v přednějších polích rozčtvrceného štítu, v ostatních znak města Votic. Může být užito buď celého městského znaku (v červeném poli dvě stříbrné věže nad cimbuřím, mezi nimi štít zlatý s šikmým pruhem modrým nad nímž vystupuje figura sv. Václava) nebo jen části znaku (ve zlatém poli modrý, šikmý pruh). – 5. Orlicí v přednějších polích čtvrceného štítu, v ostatních znak faráře Gaudence Sádla rytíře z Vražného, který působil ve Voticích v letech 1652-1676 (ve stříbrném poli červený kos-

mý pás) nebo znak faráře Jana Jetřicha Theodora rytíře Šlechty ze Všehrd (působil v letech 1679-1711) který při kostele votickém založil několik zbožných nadací (v modrém poli stříbrná hlava vlčí vyrůstá z oblak) nebo znak pánů Votických z Votic (ve zlatém poli šikmý modrý pruh) nebo znak Sezimy hraběte z Vrtby, který r. 1627 založil ve Voticích klášter františkánský a velmi se staral o rekatolisaci Votic (ve zlatém poli tři červené parohy). – 6. Orlicí s průčelím kostela votického.

Nad štíty znaků může být položen kněžský klobouk s jedním střapcem, bilet nebo vévodská koruna jako atribut sv. Václava, kolem štítu může být vkomponována páska s nápisem.

Vlastní legenda farní pečeti obepíná kresbu. (V kresbách votické farní pečeti byla legenda vynechána.)

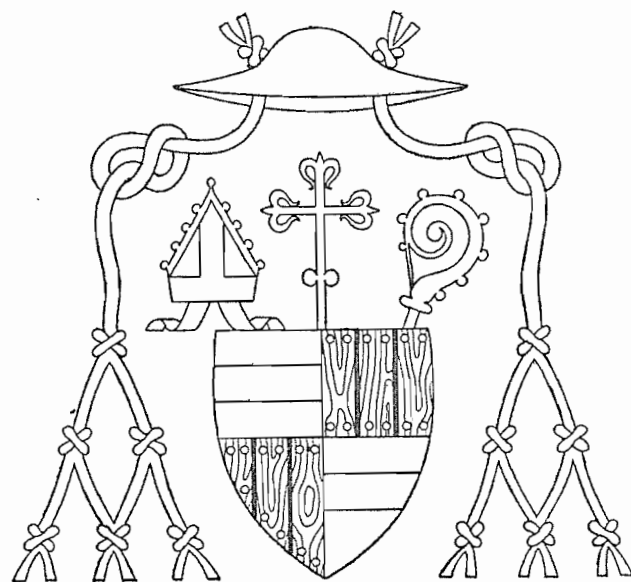

Heraldický význam farní pečeti nedovoluje, aby početní obraz byl libovolně měněn, nebo aby bylo současně používáno několika pečeti zcela odlišných. Zde nutno zdůraznit, že pečeť sama se netvoří, ale je tvořena podle pravidel heraldických a podléhá heraldickým pravidlům.

Prvotní formou pečeti jest znak. Slušelo by se tedy, aby erbovní znamení v pečeti farního úřadu objevilo se ve formě přísně heraldické i na jiných důstojných místech: nad branou farní budovy, na noze kalicha, v záhlaví papírů farního úřadu.

Matrice farní pečeti měla by být vyrobena z hmoty vzácné: ze stříbra nebo alespoň z bronze. Vedle tohoto pečetidla nutno, žel, užívat také razítka. To však by mělo být ryto v oceli a k rozmnožování mělo by být používáno dobré červené barvy.

Znak biskupa Antonína Podlahy.

Před pěti lety, dne 14. února 1932 zemřel Antonín Podlaha, biskup pafosský, doktor богослові a děkan vždy věrné metropolitní kapituly na hradě pražském, archeolog a historik.

Znak: v prvním a čtvrtém černém poli čtvrceného štítu zlaté břevno (znak metropolitní kapituly na Hradě pražském), druhé a třetí pole je pokryto třemi (červenými) prkny, přibitými (zlatými) hřeby k okrajům polí.

Bedřich Strachwicz -

Dne 26. ledna 1937 pojal JUDr. Bedřich Strachwitz narozený ve Zdounku na Moravě dne 2. června 1904 za manželku Marii Antoinettu z Lobkowicz, narozenou v Průhonících dne 8. srpna 1914.

Snoubence oddával v kapli arcibiskupského paláce na

Marie Antoinetta z Lobkowicz.

Hradčanech ženichův bratr Jaroslav, mnich řádu fran-tiškánského.

Strachwicz: štít – ve zlatém poli černá hlava kančí;
klenot – dvě pštrosí pera, pravé zlaté, levé černé; pokrývky černé a zlaté.

Z Lobkowicz: první a čtvrté pole čtvercého štítu jest stříbrné s červenou hlavou, druhé a třetí stříbrné pole pokrývá kosmo ležící červená orlice; klenot – z červeného toulce vyniká stříbrné pštrosí pero; pokrývky červené stříbrné.

Stříbrný štít s červenou hlavou je původním znakem rodu z Lobkowicz, červenou orlicí ve stříbrném poli byl znak rodu rozmnožen roku 1459 císařem Bedřichem III.

Leopold Sternberg.

Dne 11. dubna 1937 zemřel Leopold Sternberg, pán na Zásmukách, Častolovicích, Malenovicích a Pohořelících, narozený dne 22. října 1865.

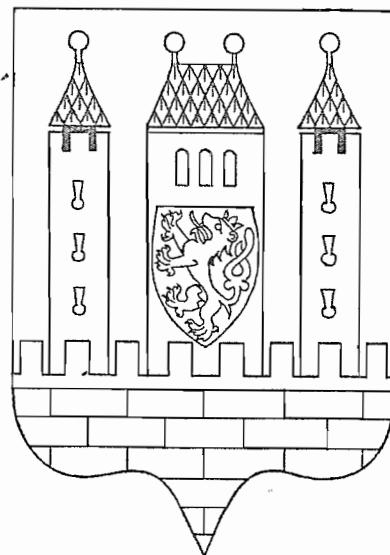
Byl rytířem řádu Maltánského.

Znak: štít – v modrém poli zlatá osmicípá hvězda;

mezi dvěma modrými křídly; pokrývky zlaté a modré.

Původní znak podle diplomu z roku 1661: v stříbrném poli na třech modrých hůrkách červená hvězda.

Znak města Bělé pod Bezdězem.

Dne 24. dubna 1337 založil Hynek Berka z Dubé město Nový Bezděz nad potokem Bělou a přenesl na ně všechna práva města Bezděze, králem Václavem II. založeného. Jméno městu zakladatelem dané se však neujalo a záhy užilo se pojmenování nové, Bělá pod Bezdězem. Roku 1396 bylo město Bělá Václavem IV. povýšeno na město královské.

Znak městský vymohl městu Bělé Bohuchval Berka z Dubé a Lipé r. 1602 na králi Rudolfovi II.

Znak tvoří v modrém poli stříbrná hradba s cim-

buřím, někdy vedená do oblouku dolu vypouklého; z hradby vynikají dvě oblé věže o hrotitých červených střechách, uprostřed mohutná věž o střeše sedlové. Tuto věž kryje červený štít se stříbrným dvouocasým lvem. V zasedací síni městské radnice nachází se model tohoto znaku provedený v barevné plastice.

Nejstarší pečetidlo městské datuje se ze XVI. století. Jest mosazné, okrouhlé, o průměru 48 mm a tvoří je městský znak s legendou. Legenda v jemných perlovkách zní: SIGILLVM CIVIVM IN ALBA AQVA. Tohoto pečetidla užívalo město až do XVIII. století a bylo „větší městskou pečetí“.

Vedle tohoto pečetidla zachovalo se ještě jedno pečetidlo menší o průměru 35 mm; legenda kolem znaku v gotické minuskuli zní: sigillvm in alba aqua – Toto pečetidlo pochází asi z druhé polovice XV. století.

Znak města Tábora.

Dne 25. ledna 1437, v den obrácení sv. Pavla, povýšil Zikmund, král český a císař římský Tábor na svobodné město královské a potvrdil mu rozsáhlou državu osmi čtverečních mil, skládající se ze zboží kláštera louňovického a jiných církevních statků. Měšťané si sami vyžádali k ozdobě městského erbu orla Svate Říše Římské; zlatá pečet městská nese v legendě nápis: Roma caput mundi regit frena orbis rotundi.

Popis znaku podle majestátu císaře Zikmunda: Štít s polem zlatým a v tom poli dvě věže bílé, jedna

s jednoho a druhá s druhého kraje štítu, mezi který-
možto věžoma jest brána s visutů mrziezí od vrchu
té brány až do prostrzedka nad kterýžto rinkmúr ot
jedné až druhé věži ztahuje sie po prostrzedku. A nad
věžemi poviedienými je orel czrný o dvů hlavů, dia-
démami vuokol hlav obkliczený, jenž obie věži svými
krzidlami jest osáhl, a na prsech téhož orla štítek zvláš-
ní, kterýžto štrichi bielé a modré a na nich lva czrve-
ného od vrchu téhož štítka až doluov v sobie zavrzel
jest a osáhl.

Poznámky.

Na hradě Lichnici

(Lichtenburku) byly podle sdělení pana Ing. Jana Friče
nalezeny staré nepolévané kachle 15. století, ozdobené
plastickými znaky. Podle fotografie šesti kachlíků, za-
slané redakci Erbovní knížky, lze určití znak Martic-
kých Rabštejna (tři useknuté nohy, ozbrojené ostru-
hami, špičkami do rohů štítu směřující) a znak města
Kutné Hory. Dva kachle nesou reliefs dvojice mečem
zápasících mužů a svatého Jiří draka potírajícího. Z po-
sledních dvou první je ozdoben štítem s neznámou
heraldickou figurou (luk se šípem, odřívous?) druhý
nese pětistlou růži s trojnásobným okvětím.

Kdo by se o tyto znaky a přesné určení zajímal, nechť
se obrátí přímo na pana Ing. Jana Friče, techn. vrch.
radu v. v. Čáslav.

Jak má být kreslena berla.

Zjistil jsem zkoumáním pečeti českých klášterů, že až
do poloviny třináctého století jest opat vždy znázorňo-
ván bez mitry, držící berlu obrácenou závitěm k sobě.
Od této doby bývá už zpravidla zobrazen s mitrou,
držící berlu od sebe odvrácenou, na znamení exempce
z pravomoci diecévního biskupa. Bylo by tedy heraldi-
ckou i dějinnou chybou, kdybychom berlu nad kláš-

terními znaky kreslili jinak, t. j. závitěm obrácenou k mitře.

P. Ostrowski.

K tomu poznamenáváme, že polohu berly nad znakem klášterním nebo prelátským lze určit podle heraldického pravidla, platného pro postavení příleba na štítu. Postavíme-li dvě nebo více přílbic na jeden toliko štít, může býti (a sice při lichém počtu) jen jedna z nich (prostřední) obrácena hledím vpřed, ostatní musí být vizírem obráceny k sobě. Protože berla se noší závitěm vpřed obráceným, bylo by vlastně heraldicky správnější, kdyby i ve znacích stavu kněžského byla obrácena k infuli (ve znaku opatském) nebo ke kříži (ve znaku biskupském).

Klobouk na náhrobku děkana Urbánka.

Při jižním průčelí hřbitovního kostela v Telči stojí náhrobek Antonína Urbánka, děkana a faráře, zemřelého dne 30. srpna 1816.

Nad legendou náhrobku je vytesán kněžský klobouk s jedním štrápcem na každé straně, pod ním křížem přeložený kalich a rovná hůl.

Klobouk je velmi podivného tvaru, trochu však připomíná tvar klobouků středověkých.

Relief náhrobku je zajímavým dokladem kněžského atributu z počátku devatenáctého století, pokrytý kloboukem označujícím stupeň hodnosti. Děkan Urbánek nebyl asi z rodiny šlechtické a neužíval znaku; je tedy vzácné, že nad prosté odznaky kněžského a pas-

týřského úřadu byl vytesán klobouk, který jinak obvykle spočívá jen nad znaky prelátskými.

Touto zprávou doplňujeme článek o farních pečetích, doufajíce, že tento starý příklad užití kněžského klobouku nad znamením nebo atributem přispěje k obnově heraldických pečeti stavu kněžského.

Staré náhrobní kameny.

Žalostný je pohled na staré náhrobní kameny povalující se na hřbitovech, zničené povětrností, ptactvem a nohami lidskými.

Kdysi před stoletím byly vytrženy z kostelní dlažby a vyhozeny za kostel jako věc nepotřebná a hygienickým zásadám osvětleného věku odporná. A zdá se, že toto osvětlené dědictví je chráněno tak bedlivě a neústupně, že za krátko nezbyde z náhrobních desek nic než kamení do vápenky nebo silniční šterk. Zaradoval by se Josef II., kdyby zvěděl, jaké plody přineslo jeho krásné násilí.

Jsme však povinni proti tomuto sprostému a naivnímu materialismu postavit moderní materialismus kulturní, lstivý a ještě horší, jehož výpočty jsou sice velké, až na dřevě vědeckou přesné, fantasie však ubohá. Osmělujeme se proto předložit výpočet poněkud nepřesný, ale nabádavý, litujíce, že nemáme moci uskutečnit své kulturně-materialistické plány z důvodů zcela jiných:

1. V roští před kostelem leží náhrobek z červeného

mramoru 100 × 210 × 14 cm. Očištění, vybrání a pře-
vezení kamene do vzdálenosti 100 m s osazením na
vnitřní stěně chrámu, s dodáním skob, s úpravou a za-
čištěním stěny, umytím kamene a napuštěním Kč 200.-.

2. Heraldická plastika tesaná v červeném mramoru
v rozměrech 100 × 210 × 14 cm – hodnota umělecké
a řemeslnické práce – cena kulturní a historická se
nepočítá – paušál Kč 10.000.-.

3. Konservováním jednoho náhrobního kamene získá
se průměrně 9.800 Kč pro „národní kulturní poklad“.

4. Dlužno uvážiti, že při mírném odhadu umělecké
a řemeslnické práce a při nejnižším odhadu počtu zká-
ze vydaných náhrobních kamenů na 1000 kusů ztrácí
se na penězích Kč 9.800.000.-.

Jsme však přesvědčeni, že ztráty jdou ve skutečnosti
do stamilionů.

Nelze dost dobře pochopiti, jak se na takovou spoušť
mohou klidně dívat kulturní materialisté všech odstí-
nů, kteří se jinak tak horlivě ujímají památek a šermují
kulturnímu občanstvu před nosem ciframi, vyjadřu-
jícími úbytek turistické přitažlivosti našeho státu.

Dodáváme, že tento hnusný výpočet uvádíme jen
z nejvyšší nouze. Povolání činitelé by jinak naši řeči
a našemu úpění sotva rozuměli.

Přirozené a nadpřirozené v heraldice.

V devatenáctém století vyskytuje se zhusta podivný
heraldický termín: „přirozený“. Tato přirozenost po-

stihovala nejčastěji zvířata nově udělených znaků. Byl
přirozený lev (na rozdíl od lva nepřirozeného, t. j. stří-
brného nebo červeného) orel, kavka, přirozený byl
květ, strom, řeka. I malování na přirozeném vzduchu
vstoupilo do služeb heraldiky (viz překrásné přírodní
snímky ve znacích jihoamerických republik).

Toto všechno bylo tak krásně přirozené a lidské,
že jen z tradiční zaostalosti a piety nebyly popřírod-
něny znaky s figurami heroltskými k veliké lítosti všech
obtiskovačů stvořeného světa. Nebyly však ušetřeny
staré znaky s figurami zvířecími a rostlinnými: český
lev byl pěkně do kulata vykrmen, košatý strom pečlivě
vysazen na šťavnatém pažitě. Byl už do neznáma ode-
šel čas, kdy lev na štítě naháněl hrůzu Saracénům, kdy
chudolistý zelený strom, ze země vyrvaný, bez opory
přirozené vznášel se ve zlatém poli.

Co tupé devatenácté století považovalo za výboj,
přeosvícené století dvacáté prohlásilo za samozřejmost.
Moderní člověk s politováním shlíží na nepřirozený
středověk, moderní výtvarník s odporem odmítá ne-
přirozené figury středověké heraldiky.

Nemůžeme však žádati, aby člověk, který neuzná-
vá a nezná život nadpřirozený, uznal a pochopil nadpři-
rozenou funkci heraldiky. Z nevědomosti tedy vznikl
termín „přirozené“ a „nepřirozené“, z nevědomosti
byla heraldika stržena mezi aplikovaná umění. Zapo-
mnělo se, že lev na štítě nepatří mezi přírodopisné po-
můcky, že úkolem lva heraldického není proháněti se
na poušti a požíratí turisty, ale chrániti neporušenou

čest dobrého jména, což není úkol přirozený ani nepřirozený, ale nadpřirozený. A nesluší se, aby takový úkol byl svěřen vycpaninám.

Hanobení městských znaků.

Znak je věc určitá a přesná. Není možné aby lev ve znaku byl nahrazen psem, nebo heraldická lilie přirozenou fialkou na znamení skromnosti majitele erbu. Stejně nelze vynechat ani podstatnou podrobnost znaku, neboť jedině tak se někdy odlišují erby různých rodových větví.

Vlna popřevratového osvobození nikterak rušivě nezasáhla do rodové heraldiky, ale postihla krutě znaky měst. Obecní tajemníci, pro které znak městský znamenal pouze část moci, projevující se v razítkování přípisů, přispíšili si a odstraňovali z městských znaků vše co jim připadalo závadné a co se jim nezdálo dosti líbivé a vhodné pro nového československého občana.

Charakteristický je případ města Sušice, kde zcela svévolně ochuzen byl městský znak o heraldickou figuru orla svaté říše římské.

Není bez zajímavosti, že císař Ferdinand I. (12. května 1554, tedy dávno před porobou třístaletou) polepšil městský znak nejen rozmnožením věží a přidáním orla nad prostřední hradební věž, ale i českým lvem ležícím v otevřené bráně, držícím korunovaný štít s rakouským zemským znakem. (Vincenz Robert Widimsky: Städtewappen des österreichischen Kaiserstaates.

I. Königreich Böhmen. Wien, 1864. Str. 116 a 117.)

Právo udělovati nebo polepšovati městský znak náleželo českému králi a města sama prosívala o tuto čest. Nebývalo zvykem, aby obecní tajemník nebo městská rada dala si od umného malíře novou ozdobu do znaku přimalovat a proto ani dnes nemá žádné město práva něco na svém znaku měnit. Bylo-li to kdysi právo královské, dnes jedině ministerstvo vnitra může rozhodovat o změnách ve znaku, a jestliže se Sušičanům nelíbil římský orel, pak měla obec Sušická žádati o povolení odstraniti nemilý symbol a ne svévolně měniti figury znaku.

Sluší se ovšem připomenouti, že nejde o orla rakouského císařství, ale o znak Svaté Říše římské, a je proto velmi podivná odvaha rušiti tak starobylou památku z moci obecní, zvláště když v době činu byl městským tajemníkem konservátor ministerstva školství a ředitel musea.

Karel Mirvald.

O čestných titulech měst.

Česká města středověká lze zhruba rozdělit na svobodná a podanská. Svobodná města měla určitá privilegia a výsady a byla podřízena obyčejně přímo panovníkovi, který je buď založil, nebo poskytl privilegia. Přívlastek „město královské“ byl ctí každého města a ani dnes není třeba hanbiti se za minulost, která byla ctí. Jestliže jsou města horní pak také není třeba odřezávati z městských pečetí slovo „královské“, které i dnes, kdy vše-

chna města jsou si rovna, je důkazem starobylosti a zvláštní přízně králů českých. Bývalou svobodu města netřeba zavírat do museálních vitrin; i dnes mohou se stará města honositi výsadami proti městům žijícím kdysi z milosti svých pánů a která neměla ani hlas na zemském sněmu. Čest voliti českého krále zůstává stále ctí i když se městský rychtář změnil v starostu, i když funkce města je nyní zcela jiná. Hanobení názvu postupovalo s hanobením znaku a jestliže se dnes města chlubí svým „zušlechtěným“ znakem a názvem jest to jen důkazem zaslepenosti a úpadku. *Karel Mirvald.*

Kresba na obálce

(dva červení lososi v stříbrném poli) je upravena podle znaku rodu Salm-Reifferscheidt.

Opravy chyb v Erbovní knížce na rok 1936.

Ke str. 22 bych rád připomněl autorovi, že ve znaku sladovnickém figura mezi limpami jest zcela jistě splavec t. j. sekerka sladovnická. *Dr. J. V. Šimák.*

(Ke str. 57) ...vzali jste klenot vymřelé větve tak zvaných Hřebenářů z Harrachu; naše větev nosila ze začátku „Roter Flug mit den drei Straussenfedern im Goldenen Knopf“. Později jsme z neznámých důvodů dostali druhou přilbu nesoucí černé rohy, posázené pery. *Jan H.*

Erbovní knížka na rok 1937

Karel Schwarzenberg: Dvojitá kritika dnešní heraldiky (9) - Alexander Húščava: Znak zvolenského župana Donča (17) - Bohumír Lifka: Znak Vojtěcha Lanny (36) - P. Josaphat Ostrowski: Erby zrušených klášterů řádu sv. Benedikta v Čechách (40) - Břetislav Štorm: Znaky a pečete farních úřadů (51) - Znak biskupa Antonína Podlahy (57) - Bedřich Strachwicz (58) - Antoinetta z Lobkowicz (59) - Leopold Sternberg (61) - Znak města Bělé pod Bezdězem (63) Znak města Tábora (65) - Poznámky (67).

Tuto knížku v knihách Řádu vydal Ladislav Kuncíř v Praze v měsíci září 1937. Redigoval a upravil ji Břetislav Štorm. Znak Strachwiczský a Lobkowiczský kreslil Karel Schwarzenberg, ostatní Břetislav Štorm. Vytiskla knihtiskárna Jana Muchy ve Velkém Meziříčí na Moravě. Vydáno bylo 300 výtisků na dílovém papíře a 30 na holandu: tato kniha má číslo

